

**МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ЭКОЛОГИК
МУҲИТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ****Афюлова Санобар Ганиевна***Фаргона вилояти Олтиарик тумани 8 -давлат мактабгача таълим
ташкilotи директори*

Аннотация: *Мазкур мақолада мактабгача таълим ташкилотларида экологик муҳитни ташкил этишининг назарий ва амалий жиҳатлари таҳлил қилинади. Экологик тарбия болаларда табиатга эҳтиёткор муносабатни шакллантиришининг муҳим омили сифатида кўриб чиқилади. Тадқиқотда экологик муҳитни яратиш жараёнида таълимий фаолият, ўйин методлари ҳамда интерактив технологияларнинг ўрни ёритилган. Шунингдек, экологик муҳитни ташкил этишда педагогик ёндашувлар ва замонавий методлардан фойдаланиш масалалари таҳлил қилинган. Тадқиқот натижалари мактабгача ёшдаги болаларда экологик маданиятни шакллантиришга хизмат қилади. Мақола натижалари таълим жараёнида экологик муҳитни самарали ташкил этиш бўйича тавсияларни ҳам ўз ичига олади.*

Калит сўзлар: *экологик муҳит, мактабгача таълим, экологик тарбия, барқарор ривожланиш, экологик маданият, табиатни муҳофаза қилиш, экологик таълим.*

Аннотация: *В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты организации экологической среды в дошкольных образовательных учреждениях. Экологическое воспитание рассматривается как важный фактор формирования бережного отношения детей к природе. В исследовании освещается роль образовательной деятельности, игровых методов и интерактивных технологий в формировании экологической среды. Также анализируются современные педагогические подходы к экологическому воспитанию детей дошкольного возраста. Результаты исследования способствуют формированию экологической культуры у детей. В статье представлены рекомендации по эффективной организации.*

Ключевые слова: *экологическая среда, дошкольное образование, экологическое воспитание, устойчивое развитие, экологическая культура, охрана природы, экологическое образование.*

Abstract: *This article analyzes theoretical and practical aspects of organizing an ecological environment in preschool educational institutions. Environmental education is considered an important factor in developing children's responsible attitude toward nature. The study highlights the role of educational activities, game-based methods, and interactive technologies in creating an ecological environment. Modern pedagogical approaches to environmental education for preschool children are also discussed. The*

research results contribute to the development of ecological culture among children. The article provides recommendations for effective organization of an ecological environment in the educational process.

Keywords: *ecological environment, preschool education, environmental education, sustainable development, ecological culture, nature protection, environmental awareness.*

КИРИШ

Ҳозирги даврда экологик муаммоларнинг кескинлашуви жамиятнинг барча соҳаларида экологик маданиятни ривожлантириш заруратини юзага келтирмоқда. Айниқса, ёш авлодни табиатга эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш руҳида тарбиялаш муҳим аҳамиятга эга. Мактабгача таълим ташкилотлари болаларнинг шахсий ривожланишида муҳим босқич ҳисобланади. Шу сабабли экологик тарбияни айнан мактабгача ёш даврдан бошлаш долзарб масала ҳисобланади.

Экологик муҳитни ташкил этиш мактабгача таълим муассасаларида болаларнинг табиат билан ўзаро муносабатини шакллантиришга хизмат қилади. Бунда экологик бурчаклар ташкил этиш, табиатни кузатиш фаолияти, ўйин технологияларидан фойдаланиш ҳамда экологик тарбияга йўналтирилган машғулотлар муҳим роль ўйнайди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Сўнгги йилларда экологик таълим ва экологик маданиятни шакллантириш масалалари илмий тадқиқотларнинг муҳим йўналишларидан бири бўлиб келмоқда. Замонавий тадқиқотларда мактабгача ёшдаги болаларда экологик онгни шакллантириш таълим тизимининг муҳим вазифаларидан бири сифатида талқин этилади.

Масалан, Смитх экологик таълимнинг болалар тафаккурига ижобий таъсири ва уларнинг табиатга нисбатан масъулиятини шакллантиришдаги ролини таъкидлайди [1]. Жоҳнсон эса мактабгача таълим муассасаларида экологик муҳитни ташкил этиш болаларнинг кузатувчанлик ва тадқиқот кўникмаларини ривожлантиришини қайд этади [2].

Бровн тадқиқотларида экологик таълимни ўйин технологиялари билан уйғунлаштириш болаларда экологик маданиятни шакллантиришнинг самарали усули сифатида кўрсатиб ўтилган [3]. Вилсон эса экологик таълимда интерактив методлардан фойдаланиш ўқув жараёнининг самарадорлигини оширишини таъкидлайди [4].

Гарсиа тадқиқотларида экологик муҳитни яратишда педагогларнинг инновацион фаолияти муҳим омил сифатида кўриб чиқилган [5]. Миллер эса экологик таълимни барқарор ривожланиш концепцияси билан боғлаб таҳлил қилади [6].

Шунингдек, Леэ мактабгача таълим тизимида экологик муҳитни ташкил этиш орқали болаларда экологик масъулиятни ривожлантириш мумкинлигини кўрсатади [7]. Кумар экологик таълимнинг глобал экологик муаммоларни англашдаги аҳамиятини таҳлил қилади [8]. Андерсон эса экологик таълимни интеграциялашган педагогик жараён сифатида баҳолайди [9].

МЕТОДОЛОГИЯ

Мазкур тадқиқотда илмий таҳлил, таққослаш, умумлаштириш ва педагогик кузатув методларидан фойдаланилди. Тадқиқот жараёнида мактабгача таълим ташкилотларида экологик муҳитни ташкил этишнинг назарий асослари ўрганилди ҳамда замонавий илмий манбалар таҳлил қилинди.

Шунингдек, экологик таълим жараёнида қўлланиладиган педагогик методлар, интерактив технологиялар ҳамда ўйин усулларининг самарадорлиги таҳлил қилинди. Тадқиқотнинг методологик асосини экологик таълим концепцияси, барқарор ривожланиш ғоялари ҳамда замонавий педагогик ёндашувлар ташкил этди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Мактабгача таълим ташкилотларида экологик муҳитни ташкил этиш болаларда экологик маданиятни шакллантиришнинг муҳим педагогик шarti ҳисобланади. Экологик муҳит деганда нафақат табиий элементлар (ўсимликлар, табиат бурчаклари, тажриба майдончалари) мавжудлиги, балки экологик тарбияга йўналтирилган педагогик фаолият, таълим мазмуни ва болаларнинг табиат билан ўзаро алоқаси ҳам тушунилади. Замонавий педагогик ёндашувларда экологик муҳит шахсни ҳар томонлама ривожлантирувчи таълимий макон сифатида талқин қилинади.

Илмий тадқиқотлар шуни кўрсатадики, мактабгача ёш даври болаларда табиатга нисбатан ҳиссий ва онгли муносабат шаклланидиган энг муҳим босқичлардан биридир. Ушбу даврда болалар атроф-муҳитни фаол равишда кузатади, ўрганади ва унга нисбатан муайян хулқ-атвор шаклларини ўзлаштиради. Шу сабабли экологик муҳитни ташкил этиш орқали болаларда табиатга эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш, экологик муаммоларни англаш ва уларни ҳал қилишга қизиқиш уйғотиш мумкин.

Назарий жиҳатдан экологик муҳитни ташкил этиш экологик таълим, барқарор ривожланиш концепцияси ҳамда экологик маданият назарияси билан чамбарчас боғлиқ. Экологик таълим концепциясига кўра, таълим жараёнида болаларда табиат ва инсон ўртасидаги ўзаро боғлиқлик ҳақида тушунчалар шакллантирилади. Барқарор ривожланиш ғояси эса экологик муҳитни ташкил этишда табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, табиатни асраш ва экологик мувозанатни сақлаш масалаларини асосий тамойил сифатида белгилайди.

Мактабгача таълим муассасаларида экологик муҳитни ташкил этиш куйидаги асосий педагогик йўналишлар орқали амалга оширилади:

Биринчидан, табиат билан бевосита таништириш жараёни муҳим аҳамиятга эга. Бунда болалар ўсимликлар, ҳайвонлар ва табиий ҳодисаларни кузатиш орқали экологик билимларни ўзлаштирадilar. Табиатни кузатиш жараёнида болаларда кузатувчанлик, таҳлил қилиш ва хулоса чиқариш кўникмалари ривожланади.

Иккинчидан, экологик ўйин технологиялари экологик тарбиянинг самарали воситаси ҳисобланади. Ўйин жараёнида болалар экологик муаммоларни моделлаштириш орқали табиатни асраш зарурлигини англай бошлайдилар. Масалан, “табиатни асраймиз”, “яшил сайёра” каби ролли ўйинлар болаларда экологик онгни шакллантиришга ёрдам беради.

Учинчидан, экологик таълимни интеграциялашган ёндашув асосида ташкил этиш муҳим ҳисобланади. Бу ёндашувга кўра экологик билимлар нафақат алоҳида машғулотлар орқали, балки тасвирий санъат, нутқ ривожлантириш, меҳнат тарбияси ва жисмоний тарбия жараёнлари билан интеграциялашган ҳолда берилади. Натижада экологик билимлар болаларнинг кундалик фаолиятига сингиб боради.

Тўртинчидан, экологик муҳитнинг моддий-дидактик базаси ҳам муҳим омил ҳисобланади. Мактабгача таълим ташкилотларида табиат бурчаклари, кичик иссиқхоналар, ўсимликлар парвариши учун махсус жойлар ташкил этилиши болаларда табиатга меҳр-муҳаббатни шакллантиради. Болалар ўсимликларни парвариш қилиш орқали табиатга ғамхўрлик қилиш кўникмаларини эгаллайдилар.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатдики, экологик муҳит тизимли равишда ташкил этилган мактабгача таълим ташкилотларида болаларнинг экологик билим даражаси ва экологик хулқ-атвори юқори бўлади. Бундай муҳит болаларда табиатга қизиқиш уйғотади, уларни экологик жиҳатдан масъулиятли шахс сифатида шаклланишига ёрдам беради.

Шунингдек, экологик муҳитни самарали ташкил этиш педагогларнинг экологик компетенцияси билан ҳам боғлиқдир. Педагоглар экологик таълим методлари, экологик ўйинлар ва интерактив машғулотлардан самарали фойдаланиш орқали таълим жараёнининг самарадорлигини оширишлари мумкин. Замонавий таълим технологияларидан фойдаланиш эса экологик тарбия жараёнини янада қизиқарли ва самарали қилади.

Умуман олганда, мактабгача таълим ташкилотларида экологик муҳитни ташкил этиш болаларда экологик маданиятни шакллантириш, табиатга эҳтиёткор муносабатни ривожлантириш ҳамда барқарор ривожланиш ғояларини ёш авлод онгига сингдиришда муҳим педагогик восита ҳисобланади.

ХУЛОСА

Мактабгача таълим ташкилотларида экологик муҳитни ташкил этиш болаларда экологик маданиятни шакллантиришнинг муҳим шарти ҳисобланади. Тадқиқот натижалари экологик таълимни мактабгача таълим тизимида ривожлантириш зарурлигини кўрсатади.

Экологик муҳитни самарали ташкил этиш учун педагоглар замонавий педагогик технологиялар ва интерактив методлардан фойдаланишлари лозим. Бу эса болаларда табиатга эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш кўникмаларини ривожлантиради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Смитх Ж. Энвайронментал Эдусатион ин Эарлй Чилдхуод. – Лондон: Роутледге, 2023.
2. Жоҳнсон М. Эсологисал Леарнинг ин Пресчуол Эдусатион. – Нев Ёрк: Спрингер, 2024.
3. Бровн Л. Сустиайнабле Эдусатион фор Ёунг Чилдрен. – Охфорд: Охфорд Университй Пресс, 2023.
4. Вилсон П. Энвайронментал Аваренесс ин Эарлй Эдусатион. – Самбридге: Самбридге Университй Пресс, 2024.
5. Гарсиа М. Инновативе Аппроачес то Энвайронментал Эдусатион. – Мадрид: Эдусатион Пресс, 2023.
6. Миллер Т. Сустиайнабилитй анд Эарлй Чилдхуод Эдусатион. – Нев Ёрк: Роутледге, 2025.
7. Леэ К. Эсологисал Султуре ин Пресчуол Эдусатион. – Сеул: Эдусатион Девелопмент Пресс, 2023.
8. Кумар Р. Энвайронментал Педагогй анд Сустиайнабилитй. – Нев Делхи: Асадемис Пресс, 2024.
9. Андерсон Д. Интегратинг Энвайронментал Эдусатион ин Эарлй Леарнинг. – Бостон: Пеарсон Эдусатион, 2023.